

Civilisation: 950-1150 (ed. D. S. Richards), Oxford 1973, s. 1-16; a.m.f., "The Kūfichis or Qufs in Persian History", *Iran*, XIV, London 1976, s. 9-17; Cl. Cahen, "Nomades et sédentaires dans le monde musulman de milieu du moyen-âge", *Islamic Civilisation: 950-1150* (ed. D. S. Richards), Oxford 1973, s. 93-104; a.m.f., "Les tribus turques d'Asie occidentale pendant la période seljukide", *WZKM*, LI (1950), s. 178-187; a.m.f., "Ghuzz", *EP* (İng.), II, 1106-1110; P. Oberling, *The Qasha'i Nomads of Fars*, The Hague - Paris 1974; R. Tapper, *Pasture and Politics, Economics, Conflict and Ritual Among Shahsevan Nomads of Northwestern Iran*, London 1979; B. Spuler, *Die Mongolen in Iran*, Berlin 1985, tür.yer.; J. Aubin, "L'ethnogénèse des Qaraunas", *Turcica*, I, Paris 1969, s. 65-94; P. Briant, "L'élevage ovin dans l'empire achéménid Viè-IVè siècles avant notre ère", *JESHO*, XXII (1979), s. 136-161 (Maddede 1993 yılına kadar seçme bir bibliyografya verilmiştir).

ANN KATHERINE SWYNFORD LAMBTON

İ'LÂÛ's-SÜNEN

(إعلاء السنن)

Zafer Ahmed et-Tehânevî'nin
(ö. 1974)

Hanefî mezhebinin
görüşlerini destekleyen hadisleri
derleyip şerhettiği eseri.

XX. yüzyılın ortalarında Hindistan'da kendilerine "Ehl-i hadis" denilen bazı âlimler, Hanefî imamlarının hüküm verirken hadise değil kıyasa dayandıklarını, bu yüzden pek çok meselede hadise muhalefet ettiklerini ileri sürmüşler, Hanefî âlimleri de bu iddiaların temelsizliğini ortaya koymaya çalışmışlardır. Zafer Ahmed'in dayısı ve hocası Eşref Ali et-Tehânevî de bu iddialara karşı çıkanlardan olup bu konuda yazdığı *İhyâ'ü's-sünen*'in müsveddelerinin kaybolması üzerine benzer bir çalışma yapmak için Zafer Ahmed Hasan es-Senbehlî'yi görevlendirmiştir. Senbehlî'nin hazırladığı *İhyâ'ü's-sünen*'in ilk cildini beğenmeyen Eşref Ali, Zafer Ahmed'den onun hatalarıyla ilgili bir istidrâk yazmasını istemiş, Zafer Ahmed de *İstidrâkü'l-ḥâsen 'alâ İhyâ'is-sünen*'i kaleme almıştır. Eşref Ali çok beğendiği bu çalışmadan sonra Senbehlî'nin eserinin neşrini durdurmuş ve eseri yazmakla Zafer Ahmed'i görevlendirmiştir. Zafer Ahmed de yirmi yıl çalışarak meydana getirdiği kitabın metin kısmına *İ'lâ'ü's-sünen*, şerh kısmına *İsdâ'ü'l-minen* adını vermiş, ikinci baskıdan itibaren eserin tamamını *İ'lâ'ü's-sünen* adıyla yayımlanmıştır.

İ'lâ'ü's-sünen'de, Hanefîler'in görüşlerinin delilli olan sahih hadis ve eserler-

le sahâbe kavilleri sayfanın üst kısmında kaynakları ile birlikte zikredilmiş, rivayetlerin sened ve metinleri hakkında muhadislerin değerlendirmelerine kısaca temas edilmiş, sahih rivayetlerin ardından bunları desteklemek amacıyla varsa za-yif rivayetlere de yer verilmiştir. Sayfanın alt kısmında, yukarıda zikredilen rivayetler sened ve metin açısından tenkide tâbi tutulmuş, fikih yönleri üzerinde durulmuş, bu konularda mezhebin muteber kitaplarından iktibaslar yapılmış, görüş farklılığı olan yerlerde müftâ- bih kavil belirtilmiştir. Sayfanın en sonunda ise diğer mezheplerin delil olarak kullandığı hadislerle Hanefî mezhebinin delilleri karşılaştırılmış, Hanefîler'in delillerinin tercih sebepleri açıklanmıştır. Fıkıh bablarına göre düzenlenen eser "Kitâbü't-Ṭahâre" ile başlayıp "Kitâbü'l-Edeb ve't-Taşavvuf"la sona ermektedir. Müellif zaman zaman çağdaş problemleri de ele almış, bu arada Kâdiyânîlik hareketine, faizi helâl kılma gayretlerine karşı çıkmıştır (Halid Zaferullah Daudi, s. 225). Zâhid Kevserî'ye göre eserde hadis ilminin gerektirdiği titizlik gösterilmiş ve mezheplerin görüşleri objektif şekilde değerlendirilmiştir (*Makâlât*, s. 95).

Her biri bir cilt hacmindeki on sekiz cüzden oluşan eserin ilk on bir cildi Tehânebihûn'da (1922'den itibaren), XII-XVIII. ciltler Karaçi'de (1965-1967) taşbaskı yöntemiyle yayımlanmış, daha sonra İdâretü'l-Kur'ân ve'l-ulûmî'l-İslâmiyye tarafından yine Karaçi'de neşredilmiştir (I-XIII, 1401, 1405 [ilk iki cildi Muhammed Takî el-Osmânî'nin tahkikiyle]). Hadisleri numaralanıp tashihler yapılmak ve her sayfaya konu başlıkları yazılmak suretiyle yeniden yayımlanan kitapta (Karaçi 1415) mukaddimeler (aş. bk.) XIX, XX ve XXI. ciltler olarak yer almış, XXII. cilt eserin tamamının konu başlıklarının fihristine ayrılmıştır. Kitap Ebûbekir Sifil tarafından Türkçe'ye çevrilmektedir.

İ'lâ'ü's-sünen'in üç mukaddimesi olup bunlardan Zafer Ahmed tarafından kaleme alınan birincisi *İnhâ'ü's-seken ilâ men yuṭâli'ü 'lâ'e's-sünen* adını taşımakta ve Hanefî âlimlerinin hadis usulü ilkelerini açıklayan önemli eserlerden biri kabul edilmektedir (Tehânebihûn [taşbaskı], 1348/1930; Karaçi 1383/1964). Bu mukaddime ayrıca Abdülfettâh Ebû Gudde'nin tahkikiyle *Qavâ'id fi 'ulûmî'l-ḥadîs* adıyla Beyrut'ta (1392/1972) ve *İ'lâ'ü's-sünen*'in neşri içinde Karaçi'de (1415, [XIX. cilt olarak]) yayımlanmış, İbrahim Canan son neşri *Yeni Usûl-i Hadîs* adıyla

Türkçe'ye tercüme etmiştir (İzmir 1982). Habîb Ahmed Kîrânevî'nin kaleme aldığı *Fevâ'id fi 'ulûmî'l-fıkh* adlı ikinci mukaddimede *İ'lâ'ü's-sünen*'in yazımı sırasında fıkıh açısından takip edilen usule dair geniş bilgi verilmiştir (Karaçi 1385-1387/1965-1967 [*İ'lâ'ü's-sünen*'in baskısıyla birlikte], 1415 [XX. cilt olarak]). *İncâ'ü'l-vaṭan 'ani'l-izdirâ' bi-İmâmi'z-zamân* adıyla Zafer Ahmed tarafından yazılan üçüncü mukaddimede Ebû Hanîfe ile ilgili itirazlar cevaplandırılmış ve eser, *Ebû Hanîfe ve aşâbühül-muḥaddîşün* adıyla *İ'lâ'ü's-sünen*'in sonunda neşredilmiştir (Karaçi 1415 [XXI. cilt olarak]).

BİBLİYOGRAFYA :

Zafer Ahmed et-Tehânevî, *İ'lâ'ü's-sünen* (nşr. Muhammed Takî el-Osmânî), Karaçi 1415, neşreden giriş, I, 3-35; a.m.f., *Qavâ'id fi 'ulûmî'l-ḥadîs* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1392/1972, neşreden giriş ve takrizler, s. 1-15; M. Zâhid el-Kevserî, *Maḳâlât* (nşr. Râtib el-Hâkimî), Humus 1388, s. 95; Halid Zaferullah Daudi, *Pakistan ve Hindistan'da Şâh Velîyullah ed-Dehlevî'den Günümüze Kadar Hadîs Çalışmaları*, İstanbul 1995, s. 222-227, 237; Abdülfettâh Ebû Gudde, "İ'lâ'ü's-sünen", *Hi-dâye*, X/4, Tunus 1983, s. 90-92.

EBUBEKİR SIFİL

İLBARS HAN

(ö. 931/1525)

Hive Hanlığı'nın kurucusu
(1512-1525).

XV. yüzyılın ortalarında Türkistan'da Özbekler'i siyasî bir güç haline getiren Ebülhayr Han'ın ölümünden (1468) sonra Özbekler'in başına Muhammed Şeybânî Han geçti. Şeybânî Han, uzun müca-deleler sonunda 1505'te Hârizm'in merkezi Gürgenç'i ve 1506'da Herat'ı Hüseyin Baykara'dan alarak Hive ve Mâverâ-ünnehir bölgesini de içine alan yeni bir Özbek Devleti kurdu. Ancak başarısı uzun sürmedi. 28 Şâban 916 (30 Kasım 1510) tarihinde Merv yakınındaki Mahmûdâbâd'da Şah İsmâil ile yaptığı savaşta hayatını kaybetti. Bölgede idareyi ele geçiren Safevîler Hive, Hezâresp, Gürgenç ve Vezir şehirlerine kendi valilerini tayin ettiler. Vezir şehrinin kadısı Ömer Adlî, Safevîler'e karşı halkı harekete geçirmeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Bunun üzerine şehrin ileri gelenleri Bâkırğân'a giderek Seyyid Ata neslinden Hüsâmeddin Katal'a kızılbaşları yok edip kendisini han yapacaklarını bildirdiler. Ancak Hüsâmeddin Katal bu teklifi benimsemeyip onlara